

Sygn. akt II CK 4/07

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 stycznia 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Gerard Bieniek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Marian Kocon

w sprawie z powództwa B. K.-G. i E. G. - sukcesorów B.(...) - Spółki Jawnej w O.
przeciwko J,(...) - Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P., obecnie J,(...) - Spółka
Akcyjna w P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 9 stycznia 2008 r.,

kasacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 29 października 2004 r., sygn. akt IX Ga (...),

IX Ga (...),

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powodowa Spółka jawna domagała się zasądzenia od pozwanej Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością kwoty 22.201,88 zł twierdząc, że łącząca strony umowa handlowa nie upoważniała pozwanej do obciążenia strony powodowej płatnościami na fundusz promocyjny. Pozwana wystawiła jednak faktury dotyczące tych opłat, które strona powodowa zrealizowała wskazując kwotę dochodzoną w niniejszej sprawie, jako świadczenie nienależne.

Wyrokiem z dnia 30.12.2003 r. Sąd Rejonowy w P. zasądził od pozwanej na rzecz powodowej spółki kwotę 22.201,88 zł z odsetkami od 1.09.2003 r. Sąd ten ustalił, powodowa Spółka sprzedawała pozwanej wyprodukowane przez siebie towary, które z kolei pozwana sprzedawała w sieci swoich sklepów „B(...)”. Strony łączyła umowa handlowa, która nie przewidywała jednak opłat związanych z promocją towarów produkowanych przez stronę powodową. W ramach współpracy między stronami pozwana Spółka zażądała od powódki opłaty za obecność wyprodukowanych przez nią towarów w sieci sklepów „B(...)” oraz opłaty za edycję folderu promocyjnego oraz udział w promocji „Targi sprzątania” organizowanej w sieci sklepów pozwanej. Ustalono, że pozwana w ramach promocji „Targi sprzątania” wydrukowała gazetkę promocyjną, w której reklamował wiele różnych marek, lecz marki powodowej spółki nie reklamowała w żaden szczególny sposób. Żądane opłaty powodowa spółka uiściła w dniu 2 i 10.12.1999 r. w łącznej kwocie 22.201,88 zł.

Uwzględniając powództwo Sąd Rejonowy przyjął, że kwota 16.592 zł była opłatą za umieszczenie towaru powódki na półkach sieci sklepów pozwanej tzw. „opłata listingowa” zaś kwota 5.609,88 zł opłatą za edycję gazetki promocyjnej. Odnośnie pierwszej opłaty uznano, że pobranie takiej opłaty stanowi czyn nieuczciwej konkurencji przewidziany w art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, a polegający na utrudnianiu powódce dostępu do rynku przez pobieranie innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towarów do sprzedaży. Wskazano przy tym, że jeżeli przed nowelizacją ustawy z dniem 15.12.2002 r. czyn opisany w treści art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy nie był wyraźnie zdefiniowany, to okoliczność ta nie stanowi przeszkody do przyjęcia, iż pobieranie przez przedsiębiorstwa handlowe innych niż marża handlowa opłat, było czynem nieuczciwej konkurencji także przed nowelizacją. Odnośnie drugiej opłaty podniesiono, że skoro w gazetce promocyjnej pozwana nie reklamowała produktów powódki w szczególny sposób, to de facto ta opłata promocyjna była

zawołowaną formą płacenia pozwanej opłat za przyjęcie towarów powódki do sprzedaży.

Wyrok Sądu Rejonowego zaskarżyły obie strony przy czym powódka domagała się zasądzenia odsetek za wcześniejszy okres (od 12.10.2000 r. względnie 22.10.2002 r.), zaś pozwana żądała zmiany wyroku przez oddalenie powództwa w całości.

Sąd Okręgowy w P. w uwzględnieniu apelacji pozwanej wyrokiem z dnia 29.10.2004 r. zmienił zaskarżony wyrok i powództwo oddalił. Sąd ten uznał, że strony łączyła jednak umowa o świadczenie usług promocyjnych, której dopuszczalność i ważność należy oceniać według stanu prawnego jaki obowiązywał w 1998 r., kiedy pozwana Spółka wystawiła sporne faktury. Ten stan prawny określał wówczas art. 3 ustawy z dnia 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2003 r., Nr 153, poz. 1563 ze zm.). W świetle tego przepisu i art. 353¹ k.c. nie sposób uznać, aby niedopuszczalne było zawieranie umów o świadczenie usług promocyjnych. Tym samym nie można zarzucić pozwanej spółce dopuszczenia się czynu nieuczciwej konkurencji, a w konsekwencji żądanie zwrotu zapłaconej należności z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia nie jest uzasadnione.

Wyrok ten zaskarżyli kasacją B. K.-G. i E. G. byli współnicy powodowej Spółki jawnej zarzucając:

- naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji;
- naruszenie przepisów postępowania tj. art. 231, 233 § 1, 378 § 1 i 328 § 2 k.p.c., co miało istotny wpływ na wynik sprawy.

Wskazując na powyższe wnieśli o zmianę wyroku i uwzględnienie powództwa względnie jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Wyrok Sądu Okręgowego został wydany 29.10.2004 r., a zatem - zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 22.12.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 13, poz. 98) do złożenia i rozpoznania kasacji stosuje się przepisy dotychczasowe. Oznacza to, że rozpoznanie kasacji wniesionej w niniejszej sprawie następuje według stanu prawnego obowiązującego przed dniem 6.02.2005 r. tj. według art. 392 – 393¹⁹ k.p.c.

2. Po wydaniu wyroku przez Sąd Okręgowy współnicy powodowej Spółki jawnej tj. B. K.-G. i E. G. podjęli w dniu 6.12.2004 r. uchwałę o rozwiązaniu spółki bez

przeprowadzenia likwidacji oraz o przyjęciu solidarnej odpowiedzialności wspólników za istniejące i ujawnione w przyszłości zobowiązanie spółki. Postanowieniem z dnia 28.01.2005 r. Sądu Rejonowego w O. powodowa Spółka jawna została wykreślona z Krajowego Rejestru Sądowego. To spowodowało utratę zdolności sądowej powodowej Spółki, a tym samym pozostała wątpliwość, co do możliwości kontynuowania procesu z udziałem wspólników tej spółki, którzy przejęli wszelkie prawa i obowiązki spółki. W tym względzie skład orzekający w niniejszej sprawie podzielił pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 28.10.2005 r. II CK 275/05 (niepublik.), z którym przyjęto, że art. 67 k.s.h. nie tylko zawiera upoważnienie dla wspólników, że mogą oni przewidzieć inny sposób zakończenia działalności spółki niż przez jej likwidację, ale jednocześnie jest to ustawowe upoważnienie do wskazania sukcesora lub sukcesorów generalnych spółki. Takie wskazanie sukcesorów, w tym procesowych, nastąpiło w uchwale wspólników z dnia 6.12.2004 r. Tym samym w miejsce spółki jawnej pojawili się w procesie jej wspólnicy, jako sukcesorzy jej praw i obowiązków, tym samym brak przeszkód formalnych do rozpoznania kasacji powodów. Takiej przeszkody nie stanowi oczywiście przekształcenie pozwanej Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną.

3. Przechodząc do merytorycznego rozpoznania kasacji należy w pierwszej kolejności odnieść się do zarzutu naruszenia przepisów postępowania, co miało istotny wpływ na wynik sprawy, przy czym oceny tych zarzutów należy dokonać – o czym wspomniano wcześniej – na podstawie art. 392 – 393¹⁹ k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 6.02.2005 r. Jest to o tyle istotne, że w przepisach tych nie było odpowiednika obecnie obowiązującego art. 398³ § 3 k.p.c., który stanowi, iż podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, a wśród zarzutów podniesionych w kasacji w niniejszej sprawie wskazano m.in. na naruszenie art. 231, 233 § 1 i 378 § 1 k.p.c. Uwzględniając te zarzuty powodowie podnieśli, iż:

- naruszenie art. 231 k.p.c. polega na przyjęciu domniemania faktycznego o zawarciu przez strony umowy promocyjnej z naruszeniem reguł przewidzianych w tym przepisie;
- naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów;
- naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. nakazujący rozpoznanie apelacji w granicach zaskarżenia.

Ustosunkowując się do tych zarzutów stwierdzić należy, że nie sposób przejść nad nimi do porządku dziennego, jeśli zważyć na następujące okoliczności. Roszczenie strony powodowej na podstawie przepisów regulujących bezpodstawne wzbogacenie oparte było na twierdzeniach faktycznych dotyczących kwoty 22.201,88 zł uiszczonej w 1999 r. na rzecz pozwanej Spółki zgodnie z fakturą z dnia 30.09.1998 r. tytułem opłat na fundusz promocyjny w sytuacji, gdy łącząca wówczas strony umowa nie przewidywała tego rodzaju opłat. Weryfikując to twierdzenie Sąd I instancji wskazał, że w spornym okresie strony łączyła umowa handlowa z dnia 16.02.1998 r., która przewidywała opłaty za obecność towarów wyprodukowanych przez powodów w sieci sklepów pozwanej Spółki w kwocie po 5 zł za każdy rodzaj produktu w każdym ze sklepów, natomiast ani ta umowa, bądź jakakolwiek inna nie przewidywała opłat za promocję towarów powodów. Analizując jednocześnie sporną fakturę ustalono, że kwota 16.592 zł była opłatą za obecność towarów powoda w sklepach pozwanej Spółki, zaś kwota 5.609,88 za edycję folderu promocyjnego i udział w promocji „Targi sprzątania”. To ostatnie ustalenie dokonano na podstawie twierdzeń strony pozwanej. Jednocześnie oceniając zasadność pobierania tych opłat Sąd Rejonowy uznał, że w świetle ustawy z dnia 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji są to - ze strony pozwanej – czyny nieuczciwej konkurencji, gdyż za takie należy uznać pobieranie innych, oprócz marży handlowej, opłat. Sąd Okręgowy nie przeprowadzał żadnego uzupełniającego postępowania dowodowego, a tym samym nie dokonał żadnych odmiennych ustaleń faktycznych, a mimo to przyjął, że umowa o świadczenie usług promocyjnych wiązała strony, nie wskazując nawet na jakiej podstawie przyjął takie ustalenie. Uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego koncentruje się w tej części na rozważaniach dotyczących kwestii, czy zawarcie takiej umowy może być zakwalifikowane jako czyn nieuczciwej konkurencji. Na to pytanie Sąd Okręgowy udziela odpowiedzi negatywnej, co doprowadziło do zmiany wyroku i oddalenia powództwa.

W tych okolicznościach nie sposób uznać, że zarzuty kasacji dotyczące naruszenia art. 231 i 233 § 1 k.p.c. są nieusprawiedliwione. Trafnie zauważono, że Sąd Okręgowy przyjmując domniemanie faktyczne zawarcia i wykonania umowy o usługi promocyjne między stronami na tej podstawie, że powodowie zapłacili żądane należności, naruszył reguły art. 231 k.p.c. Rozstrzygnięcie sądowe może być oparte na domniemaniu faktycznym jedynie wówczas, gdy domniemanie to stanowi wniosek logicznie wynikający z prawidłowo ustalonych faktów stanowiących jego przesłanki (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22.01.1998 r. II CKN 465/97, OSNAPIUS 1999, nr 1,

poz. 24). To podstawowe wymaganie nie zostało w niniejszej sprawie zachowane, jeśli zważyć, że powodowie uiścili żądaną należność z opóźnieniem ponad 1 roku od wystawienia faktury, podejmując w tym czasie działania zmierzające do ustalenia podstawy prawnej i tytułu żądanej należności, iż należność została zapłacona dopiero wówczas, gdy pozwana Spółka będąc odbiorcą ponad 80% wytworzonych przez powodów towarów zagroziła odmową kontynuowania współpracy. Istotne wszakże jest to, że gdyby nawet przyjąć, iż między stronami doszło do zawarcia umowy o usługi promocyjne, i umowa ta nie naruszała przepisów ustawy z dnia 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, to rozważania w tej kwestii nie sposób odnosić do kwoty 16.592 zł. Przecież sama pozwana na k. 32 w sprzeciwie od nakazu zapłaty stwierdziła, że wskazana kwota stanowi opłatę za obecność towarów powodów w sklepach pozwanej, a jedynie kwotę 5.609,88 zł powiązano z działaniami promocyjnymi tj. edycją folderu promocyjnego i udziału w promocji „Targi sprzątania”. Do tych okoliczności Sąd Okręgowy się nie odniósł, szczególnie w kontekście dopuszczalności pobierania takich opłat na gruncie art. 3 ustawy z dnia 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego zapadło więc z pogwałceniem przepisów art. 231, 233 § 1 i 328 § 2 k.p.c. w takim stopniu, że miało to wpływ na wynik sprawy.

4. Należy zgodzić się ze stwierdzeniem, że podstawą materialnoprawną oceny prawnej umowy zawartej przez strony w 1998 stanowi art. 3 ustawy z dnia 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, w brzmieniu obowiązującym do 15.11.2002 r. Zgodnie z tym przepisem czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża interesowi lub narusza interesy innego przedsiębiorcy lub klienta. Art. 3 ust. 2 ustawy zawierał przykłady działań, które z woli ustawodawcy były kwalifikowane jako czyny nieuczciwej konkurencji. Jest też poza sporem, że w brzmieniu sprzed 15.11.2002 r. w tym katalogu stypizowanych zachowań nie było wymienione działanie w postaci pobierania innych, niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży. Masowość takich praktyk, stosowanych z reguły przez wielkie sieci handlowe (a do takich należy pozwana spółka) i negatywna ich ocena jako przejaw działań sprzecznych z dobrymi obyczajami, legła u podstaw nowelizacji o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, dokonanej w 2002 r. Wówczas to w art. 15 ust. 1 pkt 4 tej ustawy uznano wyraźnie za czyn nieuczciwej konkurencji pobieranie innych, niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży. Taka kwalifikacja tego działania z woli ustawodawcy pozwala uznać, że odmienna praktyka nie może być

zalegalizowana wolą stron. Powstaje pytanie, czy odmiennie należy ocenić umowę zawartą przed nowelizacją ustawy, która przewidywała opłaty za przyjęcie (obecność) towaru do sklepów celem sprzedaży. Taka była przecież treść umowy z 16.II.1998 r., a według twierdzeń samej pozwanej kwota 16.592 zł była opłatą za obecność towarów wyprodukowanych przez powodów w sieci handlowej pozwanej Spółki. Odpowiadając na to pytanie stwierdzić należy, że takie postępowanie przedsiębiorcy było sprzeczne z klauzulą dobrych obyczajów i to także wówczas, gdy z woli ustawodawcy dopiero w 2002 r. takie zachowanie zostało stypizowane jako czyn nieuczciwej konkurencji. Klauzula dobrych obyczajów jest wystarczającą podstawą do takiego zakwalifikowania postępowania przedsiębiorcy. Nie sposób więc podzielić odmiennej w tym względzie oceny dokonanej przez Sąd Okręgowy. Te wskazania winien więc mieć na uwadze Sąd Okręgowy przy ponownym rozpoznaniu sprawy ustalając z jakiego w istocie tytułu została pobrana opłata w kwocie 16.592 zł, i dokonując oceny zasadności pobrania tej opłaty w świetle art. 3 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Z tych względów, na podstawie art. 393¹³ k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 6.02.2005 r., orzeczono jak w sentencji.